

A magyarországi közbiztonsági helyzet — amely a frontokon a központi hatalmak által elszenvedett katonai vereségek gazdasági és társadalmi következményeként alakult ki — rendkívüli módon leromlott.

A hátszágban a Magyar Királyi Csendőrség feladatai voltak:

- hátszági közbiztonsági járőrszolgálat;
- hátszági közbiztonsági nyomozó szolgálat;
- hátszági karhatalmi szolgálat Budapesten és vidéken (Budapesti karhatalmi századdal);
- mozgósítási és hadműveleti területen tábori csendőri szolgálat;
- a lakossági ellátást, a termelést, a szolgáltatásokat, a beszolgáltatást akadályozókkal szembeni fellépés;
- a hadifoglyokkal kapcsolatos kényszerintézkedések biztosítása;
- a menekültekkel kapcsolatos idegenrendészeti intézkedések ellenőrzése.

Hadműveleti területen a Magyar Királyi Csendőrség feladatai voltak:

- tábori csendőri szolgálatot négy fő csoportra osztva szerb, orosz, román és olasz területen teljesített;
- tagjai önként jelentkezéssel alapon harctéri szolgálatot is teljesítettek.

A szerb helyzet következtében — kizárólag a szegedi és a székesfehérvári csendőr kerülettől — 1915-től 1917-ig jelentős csendőri erőt vezényeltek, általában negyed- és féléves váltásokkal szerbiai közbiztonsági szolgálatra. Ezek a csendőr alegységek emberfeletti küzdelmet vívtak a szerbiai fegyveres „komitácikkal”. A II. Szegedi Csendőr Kerület 12 tiszt és 150 csendőr, a VI. Székesfehérvári Csendőr Kerülettől 8 tiszt és 140 csendőr vett részt a szerbiai közbiztonsági szolgálat teljesítésében.

A partizánok elleni küzdelemben több csendőr halt hősi halált. Helyettük a honi területen a hiányzó csendőri létszámot népfelkelő honvédekkel biztosították, akik képtelenek voltak a közbiztonság régi színvonalát megtartani.

A szerbiai közbiztonsági szolgálat teljesítése során — amely tulajdonképpen fegyveres harcot is jelentett — több Fejér és más vármegyei csendőr halt hősi halált.¹

A háborús hősök nevét is szerepeltették a VI. Székesfehérvári Csendőr Kerület székesfehérvári Rothermel utcai laktanyájában felállított „csendőrvértanúi emléklap”-on, amelyet 1933. II. 14-től kezdve folyamatosan minden csendőrnapon megkoszorúztak.

Az orosz harctéri helyzet változásai következtében a csendőr tisztek gyalogos, vagy huszár századparancsnoki beosztásban küzdöttek végig a háborút, majd az életben maradottak visszakerültek a csendőrséghez. A harc helyzet folyamatos változása következtében jelentős számú csendőrt igényelt a tábori csendőri szolgálat.

A hiányos nyilvántartás ellenére ismert, hogy a székesfehérvári csendőr kerület négy év alatt 20 tisztet és 80 csendőrt biztosított ehhez a feladathoz is.

A román hadsereg 1916. évi erdélyi betörésétől 1919-ig a harcoló hadsereghez beosztott tábori csendőröket az erdélyi őrsőkre vezényelték, ahol szinte folyamatos harcot kellett vívniuk a fegyveres román bandákkal.

Az olaszországi fronton 1915. V. 15-étől rendszeresen küzdöttek csendőrök a mintegy három és fél-évig tartó harcokban.

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös haderejének tábori csendőrségét az osztrák, a horvát és a magyar csendőrség állította ki. A Magyar Királyi Csendőrség 9 tisztet, 204 lovas és 135 gyalogos csendőrt biztosított a közös haderő részére. A magyar csendőrségnek a honvédség számára — nem csendőri feladatok teljesítésére is — át kellett adni egy viszonylag jelentős létszámot. A hadicélokra átadott csendőrök pótlása nagyon hiányzott a hazai közbiztonsági alapfeladatok teljesítéséből.

A tábori csendőrségi szolgálatot a magasabb egység-parancsnokságok számára biztosította a közös haderő vezérkara, mégpedig úgy, hogy minden:

- hadsereg-parancsnoksághoz 3 tisztet, 49 gyalogos és 46 lovas csendőrt;
- hadtest-parancsnoksághoz 1 tisztet, 12 gyalogos csendőrt és 8 lovas csendőrt;
- gyalogos hadosztály-parancsnoksághoz 3 lovas és 4 gyalog csendőrt;
- lovas hadosztály-parancsnoksághoz 4 lovas csendőrt biztosítottak.

A tábori csendőrök feladatai voltak:

- tábori rendészeti feladatokat teljesítése;
- menetek, táborozások és elszállásolások teendőiben való segédkezés;

- futár- és fontosabb őrszolgálatok teljesítése;
- a hírszerzésben való segédkezés.

Eközben a hátszági közbiztonsági szolgálat teljesítésében komoly problémák keletkeztek, mert:

- a mozgósítás során a csendőr őrsökre került „pótcsendőrök” közbiztonsági kiképzettsége, szakmai tudása, erkölcsi színvonala rendkívül mérsékelt volt;
- az orosz és román betörés elől menekülő, az országot hirtelen elárasztó különböző nemzetiségű, vallású, szokású embertömeg hovatovább kezelhetetlen problémává vált és később is sok gondot okozott.

A háború következtében egymást érték az újabb és újabb háborús jogszabályok. Ezek tartalma elsősorban a beszolgáltatásokat, a behívásokat, a szökések megakadályozását, a vidéki mezőgazdasági munkára kiadott sok ezer hadifogoly elhelyezését és foglalkoztatásának ellenőrzését tartalmazták. Szinte valamennyi szabályozás gyarapította a csendőrség teendőit. Így például a VI. Székesfehérvári Csendőr Kerület gondja volt, a mintegy 3 000 olasz hadifoglyot befogadó sárbogárdi tábor őrzése és biztosítása.

A megromlott közbiztonság miatt — a VI. Székesfehérvári Csendőr Kerület illetékességi területén is — több helyen szerveztek az éjjeli biztonság megóvására, önként jelentkező személyekből polgári őrségeket, melyek elsősorban az önvédelmi, vagy vadászfegyverrel rendelkezőkből álltak. A polgárőrségeket a helyi közigazgatási hatóságok támogatásával szervezték a csendőrök.

A vizsgált időszak kiemelt közbiztonsági problémái voltak:

- a háborús visszaélések, árdrágítások;
- a cigánybűnözés a kóbor- és a sátoros cigányok által elkövetett bűncselekmények;
- az állat- és terménylopások;
- a beszolgáltatás megtagadása;
- a jegyrendszerrel kapcsolatos visszaélések;
- a növekvő hiány az ellátásokban;
- 1917 végétől a frontról hazaérkező kiábrándult katona tömeg fékezhetlensége, amelyek sok helyen lázongásokká is fajult, illetve nem ritkán a háborúval, a rendszerrel való tömeges szembenállásba torkollott.²

A felfordulás logikus törvényszerűségként jött létre, mivel a társadalmi viszonyok korhadtak voltak. A szocializmus színrelépése, éppen ezek miatt szinte „elmaradhatatlan” volt.

A csendőrség ebben a szituációban nehezen találta meg a helyét. Esküjéhez híven védte a belső társadalmi-gazdasági viszonyokat, a hatalom ezért rendszeresen bevetette a tömegekkel szemben. A háború végére a csendőrség szétzilált állapotba került, de érdekes módon az őrsök szinte érintetlenek maradtak és megfelelően funkcionáltak, a parancsnokságok szakirányító és ellenőrző szerepe azonban visszaesett. Mivel a testületnek szolgálati utasításai értelmében politikamentesnek kellett lennie, így mind az Őszirozás Forradalommal, mind pedig a Tanácsköztársasággal szemben semleges maradt. Dr. REKTOR Béla magyar származású kanadai szerző szerint ennek okai voltak:

- a politikamentes irány követése;
- a testület átmentése a következő korszak számára;
- a lakosság személy- és vagyónbiztonságának a védelméért érzett testületi és egyéni hivatástudat;
- valamint a csendőrök és családjuk szociális helyzete.³

Ugyanakkor a csendőrség felső vezetését és állományát is szétzilálta a forradalom.⁴

A Tanácsköztársaság idején rendkívül érdekes volt, hogy a csendőrség szervezete nem változott, szolgálatát a régi szervezetében és feladatkörében látta el, bár formailag a Forradalmi Kormányzótanács az 1919. III. 26-ai rendeletével létrehozta a Vörös Őrséget,⁵ amelynek belbiztonsági feladatokat szabott, amelybe a csendőrséget és a rendőrséget is beolvasztották. A Vörös Őrséget működési területén vörösőr kerületekbe szervezve kísérelték meg működtetni, azonban az elképzelt bolsevista rendvédelmi szervezetet a rövid idő miatt nem tudták kialakítani.

A Vörös Őrségnek ekkor minden dunántúli vármegyében — így Fejér vármegyében is — vármegyei vörösőr kerülete működött, amely 600 fős karhatalmi zászlóaljából és az egész Dunántúlon illetékes mozgó karhatalmi „Fabrik”-csoportból állt, amelynek 300 főből állt.

A közbiztonsági szolgálatot járási parancsnokságok és községi kirendeltségek látták el. A községi kirendeltségek állományát Fejér vármegyében a csendőrség átminősített állománya adta, amelynek kifüggesztett névsorát minden lakott településen nyilvánosan közzétették. A lakosságból bárki a volt csendőrré bejelentést tehetett. A csendőröknél a katonai rendfokozatot eltörölték, az altisztekből tisztviselők lettek, a tisztekből ellenőr, főellenőr, felügyelő, főfelügyelő. A ruházatról a rendfokozati jelzéseket

és az állományjelzéseket levágták, és a bal karon piros karszalagot viseltek, amelyen fekete színű felirat jelezte a feladatot.

Az őrsöket lényegében — a szakmai alkalmasságuk miatt — érintetlenül hagyták, azonban a legénység közé néhány kommunistát és politikai biztosokat is elhelyeztek. A Tanácsköztársaságnak az idő rövidege miatt nem volt módja, sem ereje saját, új szervezetű Vörös Őrségének a teljes kiépítésére. Lényegében a csendőrség szétziláltan ugyan, főtiszti karától megfosztva, 1919 végén a HORTHY-rendszer kialakuló (esetleg átveendő) fegyveres erejének a megszervezettebb testületét alkotta.⁶

A román haderő támadásai 1916-1919 között hazánk ellen

A Román Királyság a központi hatalmak oldalán vett részt az I. világháborúban, 1916-ban azonban — az orosz BRUSZILOV-offenzíva idején — kilépett a szövetegeből. „Nagy Románia” álmának megteremtése okán azonban — korábbi szövetségeseivel szemben — az Antant oldalán folytatta a háborút, elfoglalta Erdélyt és Moldovát is. A világháború keleti frontján elsősorban francia támogatással próbálta területi elképzeléseit megvalósítani. Bár a központi hatalmak a német és a magyar csapatok átcsoportosításával részleges sikereket értek el, sőt Erdélyt vissza is foglalták, erőforrásaik teljes lekötése és hiánya miatt katonai sikereiket nem tudták politikai sikerekké formálni. Az Osztrák-Magyar Monarchia azonban az Olasz Királyság átállásával minden reális esélyét elvesztette a katonai győzelemre. A dualista államalakulat az abban élő nemzetiségek önállóságra törekedése és e mozgalmak külső támogatása következtében szétesett. Az 1918. XI. 3-ai páduai fegyverszüneti egyezményrel a vesztesek közé került Magyarország. Az 1918. XI. 13-án a belgrádi katonai egyezményrel pedig a történelmi Magyarország elvesztette területe kétharmadát. Ezzel a románok számára „Nagy Románia” megteremtése reális valósággá vált. Terjeszkedésük nyugatra elsődleges célként jelent meg.⁷

A KÁROLYI-kormány azonban az antant VIX-jegyzék — 1919. II. 26-a — okán a hatalom átadására kényszerült az Oroszországból hazatért magyar kommunisták és a helyi szociáldemokraták koalíciója számára. A Magyar Köztársaság, majd a Tanácsköztársaság lényegében beszorult a későbbi Trianoni határok közé. **(I.sz. melléklet)**

A Tanácsköztársaság felszámolására — miután az Antant úgy határozott, hogy a feladatot átadja másnak — a Román Királyságot kérte fel. Ezért állította Ionel Constantin BRATIANU, hogy a román hadsereg a rablásait, a statárium bevezetését a békekonferencia határozatai alapján „jogszerűen” hajtotta végre. Budapestre látványosan úgy vonultak be, mint az elfoglalt dunántúli megyeszékhelyekre azaz Székesfehérvárra, Veszprémbe és Győrbe. Különség csak a bevonulás méretében volt.⁸

Hivatkozva jogaikra, követeléseiket „A román fegyverszüneti feltételek” címmel hozták nyilvánossá.⁹ E követelések teljesíthetetlenek voltak hazánk számára, amelyre a magyar kormány válaszjegyzékében azonnal az Antant helyszínén lévő bizottságához fordult segítségért. A magyar fél rávilágított arra, hogy az úgynevezett fegyverszünet „létfeltételeiben semmisíti meg” a magyar államot azaz teljesíthetetlen a Magyar Népköztársaság számára. Meg kell jegyezni, hogy a románok 1944-1945-ben, és végül 1956-ban is jelentkeztek egy esetleges megszállás végrehajtására. A Magyar Tanácsköztársaság politikai, katonai hatalmi szervezetei 1919. VIII. 1-én lemondtak és a hatalmat a PEIDL Gyula által vezetett szociáldemokrata kormánynak adták át. A román hadsereg 1919. VIII. 4-én a Tiszán átkelve lerohanta a Duna-Tisza közét és elfoglalta Budapestet.¹⁰

Ugyanekkor az Antant amerikai, brit, olasz és francia tábornokokból felállított egy katonai missziót, és velük egyidőben érkezett Budapestre az élelmiszerutánpótlás igazgatója is.¹¹ A bizottság fél évig működött hazánkban, ez idő alatt Gregory SCOTT kapitány vezetésével panaszirodát is működtetett. Gregory SCOTT kapitány mondása szerint „míg a tábornokok haboznak, a románok rabolnak.” A bizottság jelentése szerint a román megszállók tömeges kivégzéseket hajtottak végre és több internáló tábort állítottak fel az általuk megszállt területen. A bizottság egyúttal felügyelte a román megszállók tevékenységét, továbbá megfigyeltette a legfontosabb szolnoki és csongrádi tiszai vasúti átkelőhelyek forgalmát.¹² A tábornoki bizottság alapos tájékozódását követően Harry Hill BANDHOLTZ tábornok dokumentumában, nyolc kérdésben követelte 1919. VIII. 16-án a visszaélések megszüntetését a románoktól.¹³

A Tanácsköztársaság leverését követően Fejér vármegyében a csendőrség megőrizte őrsi szinten az intaktségát, a szervezetét. A testület szétzilált állapotában is alkalmas volt a Tanácsköztársaság 133 napos ideje alatt megromlott közbiztonsági viszonyok helyreállítására.

A Magyar Királyi Csendőrség tevékenysége a Tanácsköztársaság bukásától a román megszállásig

A Tanácsköztársaság Forradalmi Kormányzótanácsa lemondásának híre már 1919. VII. 31-én elterjedt Fejér vármegyében. A hír mozgósította a régi rendszer híveit, ugyanakkor a vármegyében még jelentős vörös őrségi és vörös hadseregbeli egységek is jelen voltak. Székesfehérvárott azonban nagy erejű, a régi rendszert támogató katonai alakulatok is létrejöttek. Ugyanakkor a Dunántúlon a régi rendszer hívei karhatalmi zászlóaljokat alakítottak a Tanácsköztársaság utáni közbiztonsági helyzet stabilizálása céljából. A románok 1919 október végétől megvalósuló kivonulását követően a Fővezérség „csendőralakulások”-nak nevezett karhatalmi zászlóaljokat állított fel a közrend biztosítása érdekében.¹⁴

A reaktivizálódó konzervatív erők támadásai ellenére 1919. VIII. 3-áig a proletárdiktatúra hatalmi szervezetei az egész vármegyében a kezükben tartották a hatalmat. A rendkívül zilált viszonyok ellenére először 1919. VIII. 8-án a községekben adták át a hivatalaikat a községi képviselőtestületeknek. Ezek legelső tevékenysége az volt, hogy a régi jogrendszert és szervezetét, így a csendőr őrsöket is községenként visszaállították. Több helyen előfordult hogy a parasztgazdák és a tisztviselők botokkal verték meg a direktórium tagjait, amelyet a csendőrség nem tudott megakadályozni.

Ebben az időben a Közép-Dunántúlon az utakon nyugat felé özönlöttek a Vörös Hadsereg maradvány alakulatai, katonái mert Budapest irányából várták a román megszállást. Ugyanakkor a már létező fehér karhatalom a csendőrséggel közösen járta a városokat és a falvakat, azonban a Vörös Hadsereg maradványainak a menekülését nem akadályozta.

CZIBERE István csendőr ezredes, csendőrfelügyelő megbeszélésre hívta 1918. XII. 30-án az irodájába a kerület-parancsnokokat és a csendőrség felső vezetőit, összesen kilenc főt. Az eligazításon 2 fő meghívott nem jelent meg. GENCSY Arnold cső. alezredes kinevezését a „züllés okán” elutasították.¹⁶ A csendőrségnek a forradalmat elutasító vezetőiről 24 fős „fekete-lista” készült. E listát GENCSY Arnold cső. alezredes és OROSZ Mihály cső. tiszthelyettes állította össze.

Ugyanekkor két csendőr altiszt a tanácskozó főtiszteket figyelmeztette, hogy hagyják abba azt, mert ellenkező esetben mindnyájukra komoly következmények várnak. A jegyzőkönyvet ZIEGLER Emil cső. alezredesen keresztül küldték el a kormányfőnek. GENCSYÉK — 24 fős tisztekből és legénységből álló bizottság segítségével, SCHWARTZ József (1903- POGÁNY József) népbiztossal közösen — feketelistát készítettek, melyet BÖHM Vilmos hadügyi államtitkárhoz jutattak el. A hadügyi népbiztos távirati úton kényszernyugdíjazott 9 fő csendőr felső vezetőt. A csendőrséget szervezetileg ezután a Vörös Őrség alá sorolták, amelynek meghatározó vezetője ZAGYI József cső. őrmester volt.

A VI. Fejérvári Csendőr Kerület valamennyi megyéjében létrehozták a Vármegyei Katonai Parancsnokságot, amely alá besorolták:

- a városok katonai szervezeteit;
- a városi rendőrkapitányságot;
- a csendőrség alakulatait;
- valamint minden településen polgárőrséget szerveztek.

A vizsgált időszakban a hadsereg politikailag megbízható tisztjeiből — nyílt parancssal ellátva — tiszti ellenőrző járőröket szerveztek, amelyek a vármegyéket bejárták és ellenőrizték csendőr őrsök visszaállítását, azok közbiztonsági tevékenységének újjáélesztését. A csendőrség rendszeresített és kiképzett állományának azonban 31 %-os hiánya volt. Ezért a háború után ismét elrendelt behívásokkal újból póttartalékosokkal pótolták a hiányzó személyi állomány egy részét. Azonnal intézkedtek a régi rendszer jelképeinek a visszaállítására, több helyen már a csendőr járőrök hajtották végre a falusi lakosság jegyzékbe vételét is. A jegyzék a falusi lakosságot két csoportra osztva a proletárdiktatúra ideje alatti viselkedés alapján minősített mindenkit. Az ekkor elkészített jegyzékek későbbi kényszerintézkedések alapját képezték. Kísérletet tett a csendőrség a keletről érkező menekült hullám megszürése. A helyben maradt direktórium tagokat azonnal közbiztonsági őrizetbe helyezték, majd internálták őket. Intézkedtek a vörös őrsök volt politikai biztosainak az előállítására felől is.

A román megszállás, a Fejér megyei közbiztonsági viszonyok, a csendőrség tevékenysége

A román katonai megszállás Budapest irányából 1919. VIII. 8-án és 9-én érte el Fejér vármegye északkeleti részét. Először Bicskét, majd Székesfehérvárt is harc nélkül a hatalmuk alá kerítették. A román megszállás a bicskei országút menti községek, a Budapest - Székesfehérvár vonal, valamint a Budapest - Pécs országút menti községeket érintette.¹⁷ A románok által meg nem szállt magyar területen a hatalmat a Fővezérség gyakorolta. **(II.sz. melléklet)**

A románok csak a nagyobb településekre helyeztek őrséget, a kisebb területeket, községeket csak járőrszolgálatlall ellenőrizték. Egy román dandár tartózkodott Székesfehérváron, egy román ezred Bicskén, egy román század Etyeken és Tárnokon díszlokalált. A Budapest - Székesfehérvár közötti út őrzésére egy szakasz katonai erőt alkalmaztak. Meg kell jegyezni, hogy ugyanekkor Dunapentelére néhány főből álló angol haditengerészeti raj települt. Bicske és a környékbeli falvak 1919. VIII. 8-ától 1919. X. 8-ig voltak román megszállás alatt. A románok — más megszállt területekhez hasonló — intézkedéseket vezettek be:

- összeszedték és megverték a direktórium tagjait, majd elengedték őket;
- elrendelték a fegyverek beszolgáltatását;
- engedélyhez kötötték a falvak elhagyását, a gyülekezést;
- a falvaknak kellett a román megszállókat ellátni;
- rekviráltak, fosztogattak, erőszakoskodtak.¹⁸

A megszállt területeken a románok mindenféle eszközzel akadályozták a helyi hatóságok újjászervezését, sőt késleltették a közigazgatás visszaállítását. Nem engedélyezték a csendőrség járőrszolgálatát, azonban az őrsőket nem zaklatták. A vármegyében a megszállt területeken mintegy 5 millió korona összegben rekviráltak, kifosztva a falvakat és majorokat, gyárakat és a templomokat. Az demokratikus érzelmű egyéneket minden válogatás nélkül összegyűjtötték és internálták. Utasítást adtak a csendőrségnek, hogy szólítsa fel a falu népét, hogy a bevonuló román katonaságot barátságosan fogadja. A felhívás 1919. VIII. 15-e és 1919. VIII. 17-e között megtörtént. A Megyei Katonai Parancsnokság tagjainak — a városi rendőrkapitánynak, a csendőrség parancsnokának és a katonai alulatok parancsnokainak — naponta jelentést kellett tenniük a székesfehérvári román dander-parancsnoknak. A románok megakadályozták a FRIEDRICH István miniszterelnök vezette küldöttség ünnepélyes fogadtatását is.

A csendőr őrsők bár megvoltak, a megszállt falvakban mégsem működtek. A román megszállás alá eső, de ott folyamatosan nem tartózkodó román katonaság nélküli falvakban a csendőr őrsők azonban működtek, bár tevékenységüket a megszállók sokféle módon és eszközzel akadályozták. A románok alapvetően bizalmatlanok voltak a csendőrökkel, a tudomásukra jutott csendőri intézkedéseket azonnal felülbírálták.¹⁹ A lakosság azonban a románok agresszivitásával szemben kizárólag a csendőrség védelmében bízhatott. A románok felkészültek a demarkációs vonal mentén a Fővezérség csapatai elleni védelemre, sőt készültek a Dunántúl teljes megszállására is. Ennek érdekében a román haderő 1919. VIII. 8-a és 1919. VIII. 27-e között a megszállt dunántúli területről több irányban erőszakos felderítést és zászlóalj erejű portyát indított Nyugat-Magyarország még szabad része felé. Céljuk a Nyugat-Dunántúl elfoglalása, megszállása és kifosztása volt.²⁰

A román portyázással párhuzamosan északról Ligetfalu - Köpcsény felől 1919. VIII. 14-29-ig a cseh-szlovák haderő Komárom - Fertő tó vonaláig nyomultak előre.

Hasonlóan, de a nyugati irányból — 1919. IX. 8-15 között — osztrák támadás érte a vidéket, amelynek támadási célja Körmen, Vasvár és Kapuvár volt.

Délről a szerb-horvát erők a már elfoglalt Mecsek - Dráva térségtől délnyugati irányban 1919. VIII. 17-e és 1919. IX. 15-e között kísérelték meg a megszállt területek kiszélesítését.

Erről az időről írta gróf SIGRAY Antal a *József főherceg* által kinevezett nyugat-magyarországi kormánybiztos, hogy „A legnagyobb veszély, amelytől tartanunk kellett (az előző év augusztusában), a román megszállás lehetősége volt. . . . Magyarország megmaradt vagyona szorult meg Nyugat-magyarországon. Ha ezt a megmaradt területet is megtámadták semmi sem maradt volna! A Budapesti kormánnyal lehetetlen volt a hírforgalom, mert a románok az információáramlást minden lehetséges eszközzel gátolták!”²¹

Az antant 1919. X. 6-ai döntése értelmében azonban a románok váratlanul kivonultak a vármegyéből. Ebben az időben az fővezérségi területen két centrummal: Sárbogárdon és Enyingen is különítményes tiszti csoportok, századok működtek. Ezek rendszeres büntető akciókat tartottak és karhatalmi járőrszolgálatot vezettek be a környező lakott településeken. A PRÓNAY-különítmény Előszálláson, Alsószentivánon, Cecén is működött, felhasználta a csendőrök személyismeretét a Tanácsköztársaság funkcionáriusainak összegyűjtésénél. A csendőrség a különítményesek tevékenységét nem tudta megakadályozni. A különítményesek által békén hagyott településeken — a régi normák szerint — a csendőrség megkezdte a működését. A vármegyében a helyi lakosság többféle irányból is állandó zaklatásoknak volt kitéve. Több helyen — például Sárszentágotán és Sárosdon — a csendőrök megakadályozták a lakosság zaklatását. Ebben az időben a csendőrök önállóan és központi irányítás nélkül cselekedtek.

A román megszállás befejezésétől az 1920. évi nemzetgyűlési választásokig terjedő időszak jellemzői. A nemzeti haderő főereje²² (200 tiszt és 1700 katona) 1919. X. 12-én nagybányai HORTHY Miklós altengernagy vezetésével bevonult Székesfehérvárra. Innentől kezdve — Székesfehérvártól kiindulva, sugarasan — módszeresen megkezdődött a régi rendszer társadalmi-gazdasági viszonyinak a restaurálása, intézményrendszerének a visszaállítása:

- minden lakott településre kiterjedően;
- a közrend-közbiztonság helyreállításával;
- rendeleti úton és a Magyar Nemzeti Hadsereg karhatalmi járőrszolgálatával, amelyet most már szervezetszerűen a csendőrséggel és a rendőrséggel közösen végzett.

A régi rendszer visszaállítása a magyar haderő, a régi közigazgatási és hatalmi apparátus, valamint az egyház — és különösen PROHÁSZKA Ottokár püspök támogatásával — szervezeten és összehangoltan valósult meg.

PROHÁSZKA Ottokár pásztorlevele Fejér vármegyében egyértelművé tette a régi hatalom és a törvényes rend helyreállítását. **(III.sz. melléklet)**

A rendőrség Székesfehérvárott, a csendőrség Fejér vármegyében, illetve a teljes csendőr kerületnél is következetesen hozzájárult a közbiztonsági viszonyok helyreállításához. Minden lakott településen intézkedtek a „kompromittált” személyek összeírására, részbeni internálásuk előkészítésére. Ugyanakkor mindenben akadályozták a katonai karhatalom és nyomozó testületei munkáját. A Székesfehérvári Rendőrkapitányság emberei védték meg a Déli Vasút munkásait is 1919. október végén a katonai karhatalomtól. A lakossági elégedetlenség és a nyomor miatt szenvedő nincstelen tömegektől azonban a hatalom tartott. A rendőrség és a csendőrség közösen Fejér vármegye egészére biztosítási tervet dolgozott ki, az 1920. V. 1-ei munkásünnep megakadályozására, valamint a nemzetgyűlési választások biztosítására is. Ennek érdekében a városi rendőrséget megerősítették 62 fővel, a csendőrség személyi állományát pedig a Magyar Királyi Nemzeti Hadseregből 89 fővel egészítették ki. A rendőrségből — több megelőző államosítási kísérlet után — országos rendőr-főkapitányságot szerveztek és azt állami irányítás alá helyezve, annak hatáskörébe utalták a korábbi önálló (önkormányzati) rendőri szervezeteket.²³ A csendőrség irányítási rendszerét, mechanizmusát visszaállították.²⁴ Új csendőr őrsöket Fejér vármegyében ekkor nem állítottak fel.

A csendőrség erőforrásainak számbavétele és összegyűjtése 1920-ban kezdődött el, amellyel párhuzamosan zajlott a testület rekonstrukciója. Ugyanekkor beindultak a csendőrség tagjainak igazoló eljárásai is. A teljes Fejér vármegyei csendőr szervezet személyi állományából 28 főt nem igazoltak Nemcsak őrsi szinten indult be a közbiztonsági járőrszolgálat, hanem létrejöttek a vármegye öt járásában a járás-parancsnokságok és a vármegyei csendőr-parancsnokság is. A csendőrség a közbiztonsági tevékenységét kizárólag a régi szabályzói szerint végezte. A Székesfehérvári csendőr kerületnél közel két év leforgása alatt, mintegy 150 csendőr jelentkezett szolgálattételre, akik a világháborút követően kiszorultak az elcsatolt területekről. Ők sem a magyarságukat sem a csendőri hivatásukat nem kívánták feladni, ezért a trianoni békediktátum által kijelölt határok közé szorult magyar fennhatóság alá tartozó területeken jelentkeztek szolgálattételre.

A román megszállás idején a Tanácsköztársaság bukását követő kormányok — a rossz közbiztonsági viszonyok javítása érdekében — jelentős erőfeszítéseket tettek a közrend-közbiztonság helyreállítására. Az antant helyi ellenőrző szervezete támogatásával, határozottan törekedtek a régi rendvédelmi szervezetek, vidéken a csendőrség, a városokban a rendőrség visszaállítására és újjászervezésére, felfegyverzésükre. Ennél is továbbmenve a városokban megszüntették az önkormányzati rendőrségeket, helyettük 1919. X. 1-én felállították a Magyar Királyi Állami Rendőrséget.²⁵

Az első világháború, majd az azt követő forradalmak és ellenforradalom időszakában, a területconkítással egyidőben a román megszállás volt az első olyan „kivézetése” hazánknak, amely legújabbkori történelme során a magyar nép és a gazdaság elviselt. Az 1919-es román megszállás óriási károkat okozott élőerőben, eszközökben és anyagokban egyaránt, amelyet a Központi Statisztikai Hivatal 1922. évi összesítése is rögzített. **(IV.sz. melléklet)** Az időszak magyar rendvédelem-történet kutatása e sajátos állapotot, helyzetet nem kerülheti meg, hiszen ezt a XX. századi úgynevezett „első megszállást” később újabbak is követték, mint például az 1944. évi német, majd az 1945-1991 közötti szovjet megszállás is.

Jegyzetek:

- ¹ A szerbiai közbiztonsági szolgálat hősi halottai voltak:
 - VÉGH Dániel cecei őrsbeli csendőr 1914. X. 2-án szerb fegyveres csempészekkel vívott harcban esett el Szerbiában;
 - RÁCZ György címzetes csendőr őrmester a nagyperkátai őrs parancsnokát 1916. VI. 24-én komitácsi üldözése közben Szerbiában, Makovni mellett elesett;
 - HORVÁTH György móri őrsbeli csendőr 1916. IX. 3-án az Albániai Burgajetben járőrszolgálat közben hősi halát halt.
- ² Ilyen példa volt, az 1918. XI. 5-ei eset is, amikor a tömeg a Fejér vármegyei Sós-kútról Ödönmajor kifosztására indult és fegyveres harcba keveredett a majort védő csendőr járőrrel. A tömeggel szembeni egyenlőtlen harcban az életét veszítette NÉMETH Ferenc csendőr alőrmester.
- ³ REKTOR : 150-151.p.
- ⁴ PARÁDI : *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* 55.p.
- ⁵ 1/1919. (III.26.) BN.r.
- ⁶ POLSTER — EDVI
- ⁷ FEJTŐ : 69-74.p.
- ⁸ JANCsó Benedek, amint végignézte 1919. VIII. 4-én a románok Budapesti bevonulását: „Lándzsás román rosior járőrség vonul elől, mögöttük az olasz belságlíerikhez hasonló kalapot viselő moldvai vadászok –Y olaszok? Nem! . . . A menetet követi fedeles kocsiban, teljes egyházi ornátusban az idős pápa . . .”
- RAFFAY
- ⁹ „A magyar kormány az antant-hatalmak képviselőit kéri föl a követelések elintézésére.”
- ¹⁰ KLAUSENBURG: III. fejezet. 15-32.p.
- ¹¹ A misszió tagjai voltak az amerikai Harry Hill BANDHOLTZ, a brit Reginald St. George GORTON, az olasz MOMBELLI és a francia Gustav GRAZIANI. Az élelmiszerutánpótlás igazgatója Herbert HOOVER volt.
- ¹² BANDHOLTZ : 21-23.p.
- ¹³ BANDHOLTZ tábornok által a visszaélések megszüntetése érdekében megfogalmazott követelések:
 - A rekvirálások megszüntetése.
 - Román térkép bemutatása a megszállási zónákról.
 - A rekvirált vagyont adják vissza a tulajdonosaiknak.
 - Adják vissza a magyar államnak a vasút, posta, távíró vonalait.
 - Ne rekviráljanak középületeket.
 - A gördülő eszközöket hajón nem vihetik el.
 - Korlátozzák a köz- és magánügyek felügyeletét.
 - A román kormány készítsen listát a Magyarországról elszállított vagyonról.
 - A Duna vonalát nem léphetik át.
- Loc.cit.
- ¹⁴ SUBA: „Csendőralakulások” a Magyar Nemzeti Hadseregben, majd a Magyar Királyi Nemzeti Hadseregben 1919-1921.
- ¹⁵ Ilyen esemény történt például Mátyon és Móron, Sárabán és Sárosdon.
- ¹⁶ Társai GENCSYt alkalmatlannak tartották a feladatára. Ennek ellenére KÁROLYI Mihály őt nevezte ki a csendőrség főparancsnokának 1918. november elsejével.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* 55.p.
- ¹⁷ A román megszállás határvonala a vármegye közepén Balatonfőkajártól kiindulva, Csillagpuszta, Székesfehérvár-Jánospuszta, majd a Szerencsey és a László pusztákon át, Alsócsikola és Daja irányában érte el a Dunát.
- ¹⁸ JAKAB
- ¹⁹ PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtisztület 1881-1945.* 56.p.
- ²⁰ 1919. VIII. 8-a és 1919. VIII. 27-e között a román felderítés fő irányai voltak:
 - 1-es irány: Győr - Pápóc - kétfelé Szombathely és Sopron.
 - 2-es irány: Győr - Pápóc - Rába vonala - Vasvár - Körmeny - Kapuvár és Vitnyéd.
 - 3-as irány: Veszprém - Vasvár - Kapuvár.
- VML. Nyugat-magyarországi kormánybiztosi iratai gyűjtemény, elnöki iratok 7/1919.
- ²¹ Loc.cit.
- ²² A magyar haderőt 1919. VI. 9-től HORTHY Miklós altengernagy hadügyminiszter felhívása nyomán Magyar Nemzeti Hadsereg névvel illeték, amelyet 1920. IV. 1-től Magyar Királyi Nemzeti Hadseregre változtattak, majd 1922-ben visszatértek a Magyar Királyi Honvédség elnevezésre.
- ²³ PARÁDI: *A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.* ; PARÁDI: *Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919.* ; PARÁDI: *A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai 1867-1945.*
- ²⁴ 5643/1921. (I.21.) BM-HM.r.
- ²⁵ 5047/1919. (X.1.) ME.r.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- FEJTŐ — FEJTŐ Ferenc: *Rekviem egy hajdan volt birodalomért. Ausztria-Magyarország szétrombolása*. Budapest, 1990, Minerva - Atlantisz - Medvetánc. 432 p. HU-ISBN 963 22 3504 5.
- JAKAB — JAKAB István László: *Bicske története*. Bicske, 1969, s.n., 582 p. HU-ISBN —
- POLSTER — EDVI — POLSTER Kálmán — EDVI Illés Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség szerepe a forradalmakban. Eredeti okmányok alapján. I. kötet. A m. kir. csendőrség forradalmasítása az 1918. évben és erkölcsi züllesztése az 1919. évben*. Miskolc, 1937, Lipcsey András. 18 p.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* — PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945*. Budapest, 2012, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 281 p. HU-ISBN 978 963 08 4794 0/A magyar rendvédelem-történet öröksége, 2./ HU-ISSN 2062-8447.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 0 934214 01 8.

MEMOIROK

- BANDHOLTZ — BANDHOLTZ HILL Harry: *Román megszállás Magyarországon: napló nem diplomata módra. [An Undiplomatic diary.] Ford.: BAKTAY Erik*. Budapest, 1993, Magyar Világ. 241 p. HU-ISBN 963 78 1550 3.

TANULMÁNYOK

- PARÁDI: *A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919.* — PARÁDI József: *A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), IX.évf. (1999) 10.sz. 98-147.p.* HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1998. szeptember 22-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A nyugati rendvédelem hatása a XIX-XX. századi magyar rendvédelemre*” című X. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: *Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919.* — PARÁDI József: *Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XI.évf. (2005) 13.sz. 97-104.p.* HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2000. március 19-én, Párizsban hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közbiztonság közös európai örökségünk*” című XIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: *A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai 1867-1945.* — PARÁDI József: *A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai 1867-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XXII.évf. (2012) 25.sz. 85-103.p.* HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2010. december 6-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A közbiztonság Kárpát-medencei örökségünk*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: „*Csendőralakulások*” a Magyar Nemzeti Hadseregben, majd a Magyar Királyi Nemzeti Hadseregben 1919-1921. — SUBA János: „*Csendőralakulások*” a Magyar Nemzeti Hadseregben, majd a Magyar Királyi Nemzeti Hadseregben 1919-1921. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), XXIII.évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 169-178.p.* HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar rendvédelemben*” című XXVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

CIKKEK

„A magyar kormány az antant-hatalmak képviselőit kéri föl a követelések elintézésére.” — Szerkesztőségi közlemény: „A magyar kormány az antant-hatalmak képviselőit kéri föl a követelések elintézésére.” *Népszava*, XXXIX.évf. (1919) augusztus.

LEVÉL-, IRAT- ÉS DOKUMENTUMTÁRAK GYŰJTEMÉNYEI

VML — Vas Megyei Levéltár.

JOGSZABÁLYOK

5047/1919. (X.1.) ME.r. — 5047/1919. (X.1.) ME.r. a rendőrség államosításáról.
Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf. (1919) I.füzet. 752-767.p.

5643/1921. (I.21.) BM-HM.r. — 5643/1921. (I.21.) BM-HM.r. a Magyar Királyi Csendőrség szervezetéről.
Magyarországi Rendeletek Tára, LV.évf. (1921) I.füzet. 488.p.

1/1919. (III.26.) BN.r. — 1/1919 (III.26.) BN.r. a Vörös Őrség felállításáról.
Belügyi Közlöny, XXIV.évf. (1919) 18.sz. 719-720.p.

VILÁGHÁLÓS HIVATKOZÁSOK

KLAUSENBURG — Hilda von KLAUSENBURG: Magyarellenes atrocitások Erdélyben és Romániában 1784-1956. III. fejezet. Az I. világháború után a románok által elkövetett atrocitások. Budapest román megszállása – Garázdaságok Erdélyben.
Világhálón:
<http://www.corvinuslibrary.com/atroc/klausen.pdf>

RAFFAY — RAFFAY Ernő: Nagy-Románia megteremtése 1918-1920.
Világhálón:
<http://ski.vmmi.org/trianon/raffayromania.htm>

Melléletek jegyzéke:*I.sz. melléklet*

Az 1919-es román - magyar háború szakaszai.

II.sz. melléklet

A román királyi hadsereg elönyomulása 1919. augusztusában.

III.sz. melléklet

1919. évi magyarországi belpolitikai helyzet.

IV.sz. melléklet.

Az 1919. évi román megszállás összesített kárai a Központi Statisztikai Hivatal 1922. évi táblázata szerint.

I.sz. melléklet

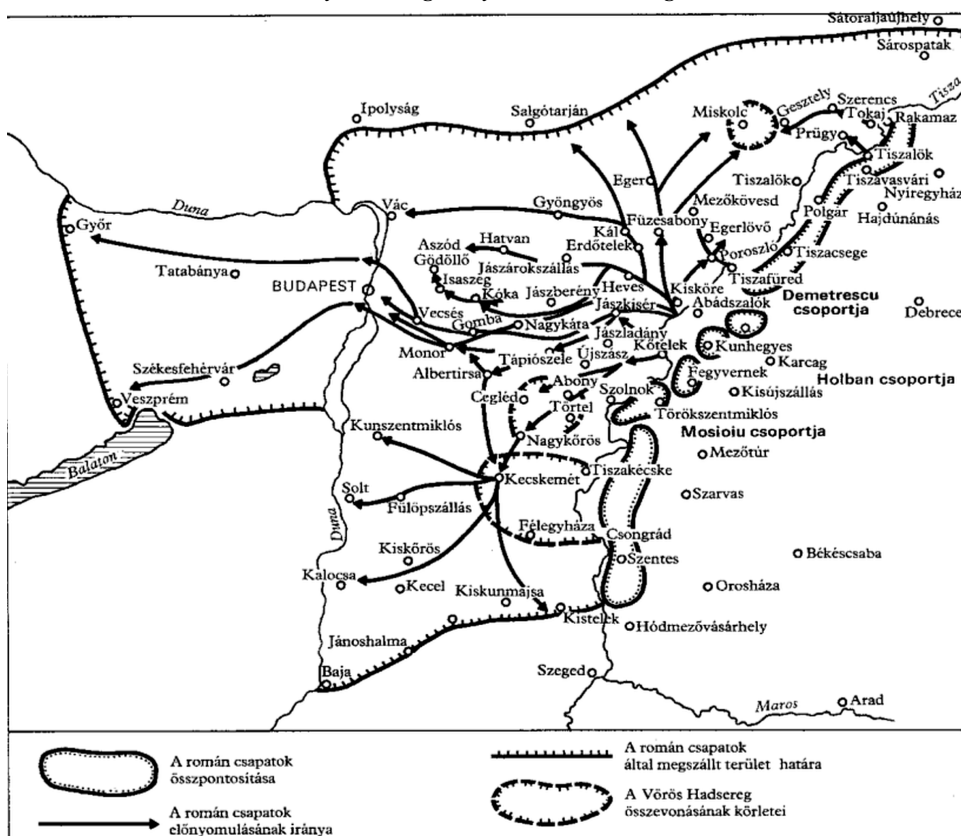
Az 1919-es román - magyar háború szakaszai

Szakaszok	Időpontok	Főbb események
1. szakasz	1918. november- 1919. március	Erdély anektálása Romániához, a Tanácsköztársaság létrejötte, támadás a TK. ellen.
2. szakasz	1919. április – 1919. július	A TK. Vörös Hadserege északi sikeres hadjárata a csehszlovákok ellen. A Székely Hadosztály veresége és a Román hadsereg eléri a Tiszát.
3. szakasz.	1919. július – 1919. augusztus 3.	A románok a Tiszántúl elfoglalása után elfoglalják a Duna-Tisza között és Budapestet.
4. szakasz	1919. augusztus-november	A románok megszállják a Dunántúl területének a zömét.

Forrás ! A szerző összeállítása.

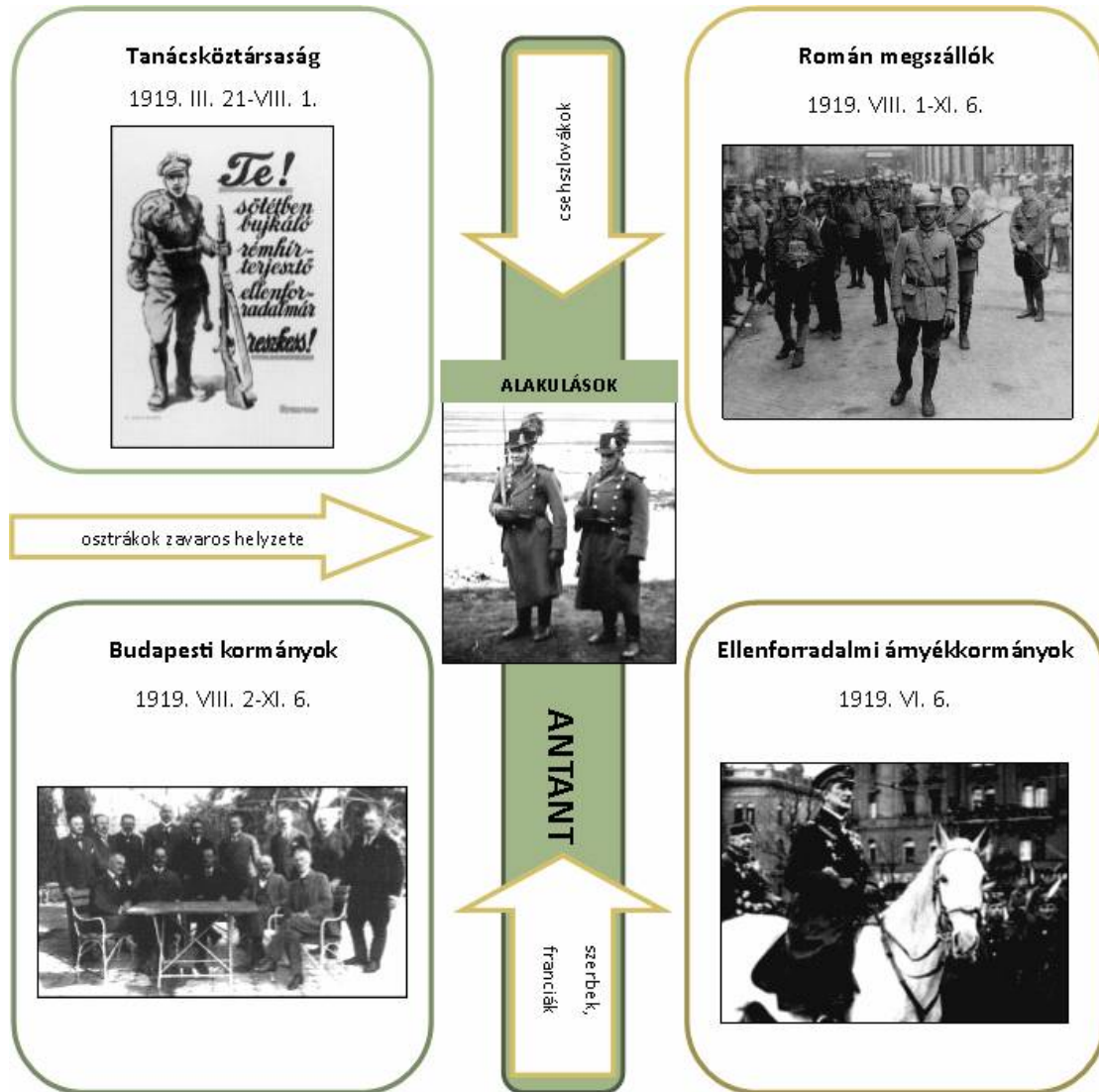
II.sz. melléklet

A román királyi hadsereg előnyomulása 1919. augusztusában.

Forrás ! A szerző összeállítása.

1919. évi magyarországi belpolitikai helyzet.

Forrás ! A szerző összeállítása.

Az 1919. évi román megszállás összesített kárai a Központi Statisztikai Hivatal 1922. évi táblázata szerint.

Élőerő

- 647 fő vesztette életét
- 27 ezer fő magyar hadifogoly
- 110 (?) vasutas

Eszközök, anyagok

- **gyárak:** Máv Gépgyár, Weiss Manfréd, Ganz-Danubius, Ferencvárosi Malom
- **raktárak:** Központi Eü. Raktár, Magyar Leszámitoló Bank raktára, Machensen-féle raktárak, Magyar Posta, ruharaktárak, boltfelszerelések
- **kórházak:** Magyar Katonai Kórház, gyermekkórházak
- **berendezések:** telefonkészülékek (magán és céges), távirógépek (Huges-féle)
- **gépek** (nagyüzemi sorozat): esztergák, marók, tűzoltókészülékek
- **közpületek kifosztása:** Hds. Pság. Dorottya utcai épülete, biztosító intézetek, kastélyok
- **házak:** házak, lakások kifosztása (?)
- **hadianyag:** 298 ágyú, 4 páncélvonat, 30.800 puska, 800 géppuska, 5000 karabély, 5000 pisztoly, 1435 vagonnyi hadianyag, 1300 vagon lőszer
- **vasúti kocsik:** 2800 üres pécél- és pórekocsi, 1300 gabona és jószágszállító vagon, 1300 löszeres kocsi, 231 szalon- és különkocsi, 946 személyszállító vagon, 1731 mozdony, 1400 olajtartály, 2000 vasúti és mezőgazdasági gépeket szállító vasúti kocsi, 4350 vasúti kocsi, melyek tartalma nem volt látható
- **járművek:** 143 autó, 56 tehergépkocsi, 87 repülőgép, 300 kerékpár, napi 40-50 málhásszekér 2 hónapon át (2400-3000), 4 monitor, 8 kísérőhajó
- **készpénz:** 20.000.000 korona kékpénz
- **energiaforrások:** kőolaj, gépolaj, benzin, kőszén, ipari fa
- **haszonállatok:** napi 150-200 ló, napi 200 szarvasmarha 2 hónapon át
- **gabonafélék:** 20 ezer vagon búza, 10 ezer vagon kukorica, 5 ezer vagon zab, 30 vagon hidegen sajtolt étolaj, 15 vagon dohány
- **italok:** 1,5 millió hektoliter bor, 11.700 hektoliter pálinka
- **cukor, só** - ismeretlen mennyiség

A KSH 1922-es adatai szerint:

- 30 milliárd kékkorona (1919. augusztusában 1 korona 12,68 svájci frankot ért) = 2.365.930.600,- svájci frank
- a fentebb felsorolt mennyiségeket a szolnoki és a csongrádi Tisza-hidakon

A fentebb felsorolt mennyiséget a szolnoki és a csongrádi Tisza-hidakon elhelyezett antant tisztí csoportok mérték.

Forrás ! A szerző összeállítása a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján.